

גליונות לעיון בפרשת השבוע

ערוכים בידי ד"ר נחמה ליבוביץ - שנת העשרים ואחת

חיי-שה (תש"כ)

כ"ג

א. בסעם הספור כולו.

המלכ"ם שואל למדק כולו:

למה האריך הכתוב בכל הספור הזה, מה יושיענו ספור זה לתורה ולחעודה?

והנה אחדות מן התשובות:

הרמב"ן

כ"ה י"ט ד"ה ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו... אל...
...ונכתבה זאת הפרשה להודיע חסדי ה' עם אברהם שהיה נשיא אלוקים בארץ אשר בא לגור
שם והיה יחיד, וכל העם קוראין לו "אדוני" והוא לא אמר להם כן שהיה שר וגדול, וגם
בחיון קיים לו "ואגדלה שמך והיה ברכה (בר' י"ב ב'), ואשתו מתה ונקברה בנחלת ה'.

ועוד כי רצה להודיענו מקום קבורת האבות כאשר אנחנו חייבים לכבד מקום קבורת
אבותינו הקדושים... ולא ידעתי טעם לדברי ר' אברהם שאומר: "להודיע מעלת ארץ ישראל
על כל הארצות לחיים ולמתים, ועוד: לקיים דבר ה' להיות לו נחלה". כי מה מעלת
לארץ בזה, כי לא יוליכנה אל ארץ אחרת לקברה. ודבר ה' לאברהם על כל הארץ היה,
ונתקיים רק בזרעו.

אבן כספיו ספר חסוד, פרק שלישי

...אחר שקדם ספור מות שרה והספד אברהם עליה והשתדלו באחוזה קבר בארץ כנען, שכל
זה כולל חועלות רבות וספר כל המאמרים שאמר אברהם מורים חכמתו ע"ה, ספר "וישמע
אברהם לעשרון וכו'" ובאור זה, כי עפרון הרמאי כאשר הכיר עוצם חשוקת אברהם לקנות
ארצו, נחן עיניו בממון להעלות לו המחיר, ודמה בנמשו לרמות אברהם בדברים מעורבים
בדבש וארס, כמו שמבאר, ואברהם שהיה חכם גדול עשה עצמו כפתי בלתי מבין ערמתו,
ונתן לו ככל היוצא מפיו, והנה למדנו מזה שתי חועלות, האחת כי ראוי לחכם שיעשה
עצמו פתי במקומות, כדי להשיג מה שסוב לו, ובכך עשה דוד.

והשנית להראות לאנשי הטעמר ההוא, ולחראיתנו, כי כונת אברהם היסך כונת
עפרון, כי עפרון היה מתחכם להשיג רוב הכסף ואברהם היסך זה, וכאלו אמר "הכסף
נחון לך כטוב בעיניך, כי אין אני חושש בו ומה לי ולו".

אמנם במה שזכר (ט"ז) "כסף עובר לסוחר" למדנו ענין נכבד:
וזה, כי אין ספק שאברהם אלו ערבב בכלל הכסף הוא זוז וזוז שאינם כסף טוב,
לא היה עפרון משיב אותו להחליפ, כי יבוס בזה, למח שכבר דבר, שהוא רוצה לתתו במחנה
במורה, לכן חמליג אברהם לדקדק שיהיה הכסף צרוף ונבחר, וזה היסך חסדי השלמות ממצת
בעלי חיים אשר בזמננו, כי בהתם מעות לעניים בצדקה יבחרו להם פרוטות מזויפות או
שבורות או שקרים, לדעתם כי לא ישיבוהו להחליפ. וכן כשיפרעו הסמר הפגלח זקנם,
להיות חסכמת האומה שהוא לוקח הכסף כלאחר יד ודרך חסד, ודי בזה עדות נאמנה לאלו
שאינם בני אברהם.

א x 1) מה הם הטעמים השונים הניתנים בזה כחשובה לשאלתנו ומה החבדל העקרוני בין
תשובות הרמב"ן לדברי אבן כספיו?

2) מהי בקורת הרמב"ן לדברי הראב"ע?

3) הסבר את המקומות המסומנים בקו דב"י אבן כספיו

(א) מהו הדבש ומה הארס?

(ב) מה עשה דוד המלך?

(ג) מי מכונה בדבריו בשם "בעלי חיים"?

(ד) למי יתכון במאמרו "אלו שאינם בני אברהם"?

4) חשו את הטעמים הניתנים כאן (הן בדברי הרמב"ן והן בדברי אבן כספיו) לטעם
הניתן במדרש שמות רבה (י"ד') שחובא בגליון חיי שרה תשי"ח.

מה החבדל העקרוני שבין כל הטעמים האלה לבין הטעם החזק (שם מדרש חז"ל)?

ב. שאלות כלליות

1) צורא ציון מלמד: "קניית מערת המכפלה" (תרביץ שנה י"ד ספר ט' חש"ג, ע' 23 - 11)

אברהם לא רצה לקבור את אשתו בקבר אחרים, שכן כל אדם הגון, כל בעל בעמיו
נקבר עם אבותיו או בנחלתו וביתו או בנחלת בנו או בשדה מנחמו.

יבא ראיות מן המקרא. לכל אחד ממקומות הקבורה שהוא מונה בדבריו ("עם אבותיו או
בנחלתו...").

2) ע.צ.מלמד במאמר הנ"ל

לגר חושב לא היה זכות לקנות קרקע, אף לא לקבורה... אברהם ידע את החוק הזה, שנהג גם בימיו... במקומות שמקח וממכר קרקעות בין שני נשעים משבטים שונים היה אסור, אפשר היה להערים על החוק בדרכים שונות ואחר מהן נתינת הקרקע "במחנה".

- (א) הסבר מהי הפליאה הסגנונית שבכל פרקנו המתבאר ע"י השערה זו?
(ב) הסבר לפי זה את השנוי בין שני הפסוקים:

יז-יח ויקם שדה עפרון... לאברהם למקנה לעיני בני חת
כ ויקם השדה והמעה... לאברהם... מאת בני חת.

ג. ויקם אברהם מעל פני מתו.

ראב"ע ד"ה מחו: רמז לגוף

אכן כספי" מחו: הסיב ראב"ע שאמר רמז לגוף, ובכלל כי סמני הזכר ביחוד אינו דבר הכרחי, אבל הוא אפשרי על הרוב, ואמנם על המעט נכון מאד על כל זכר לשון נקיבה והפך זה, והכל מצד שכל זכר הוא: גופה, מציאה, בריאה, וכל נקיבה הוא גוף ועצם ודבר.

מה הקשי בפסוקנו שאותו רצו לישב?

ד. ד"ה גר וחושב אנכי עמכם

רש"י "גר" מארץ אחרת ונתישבותי עמכם. ומדרש אגדה: אם תרצו הריני גר ואם לאו אחיה חושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה: "לזרעך אחן את הארץ הזאת".

שד"ל שמות י"ב מ"ח ד"ה וכי יג. אחך גר

...והנה לפי הוראת המלות היה נראה, כי גר פחות מחושב, שהחושב נתישב בארץ והגר בא לגור ולחזור אחר זמן לארצו, ולפי זה איך בחושב אמר סתם "לא יאכל בן" ובגר אמר שימול ואז יקריב? ומיכאלים כתב, כי הגר אין לו קרקע, והחושב אין לו בית, ואני אומר, כי חושב מי שבא בגפו בלא אשה ובנים והוא מתישב בביתו של אחד מישראל והיה לו כעבד ומשרה, אבל הגר בא עם כל ביתו, אשתו ובניו, והוא יושב לבדו עם משפחתו, לא עם אחד מישראל כמו החושב...

שד"ל בראשית כ"ג ד' גר וחושב אנכי עמכם

...וכאן הכונה לומר: הריני לפניכם כגר וחושב, ככל אשר תרצו. אם אני חשוב בעיניכם כגר היושב לבדו עם בני ביתו, הרשוני לקנות מכם קרקע שאין לו בעלים, ואקבור בו מתי, ואם אני בעיניכם כחושב היושב בביתו של אחד מבני העיר, הרשוני לקנות קרקע... וכן בית הקברות של אחד מכם.

שט עולם על ויקרא כ"ה כ"ג כי גרים וחושבים אתם עמדי.

מצאנו בדיני חורה (א) גר סתם, גם (ב) חושב סתם, גם (ג) גר חושב, גם (ד) גר וחושב. ושם "גר וחושב" לו שלש הוראות

(1) לפעמים הוי"ו הוא וי"ו לחלק, כאומר "גר אן חושב" ואז "גר" הוא = גר צדק, ו"חושב" - הוא = "גר חושב"...

(2) ולפעמים הוי"ו הוא וי"ו החבור והוא שם תאר אחד ואז לפעמים הוראתו הוא "גר חושב" - כמו בלא וי"ו - כמו למטה, פסוק מ"ז, "וכי השיג יד גר וחושב עמך"...

(3) ולפעמים הוראתו... לשון "גר" מארץ אחרת ודעתו להשתקע בארץ אשר בא שמה וגם אנשי הארץ אינם מחזיקים אותו כגר, כי אם מקבלים אותו כאחד החושבים, כמו באברהם (בראשית כ"ג): "גר וחושב אנכי"

(במאמרו בתרביץ כנ"ל)

"גר חושב" הוא מושג אחד (kendiady) (ביונית: שנים חתח אחד) וכבר הרגיש בזה רש"י בויקרא כ"ה מ"ז ד"ה יד גר וחושב: גר והוא חושב כתרוממו ועל חותכו, וסופו מוכיח (שם) "ונמכר לגר חושב".

"שנים שהם אחד במקרא" (תרביץ זנח ט"ז חוב' יד. חמוז חש"ה ע' 173)
הוא צרוף של שני שמות... אחד מהם (הראשון או השני) משמש חארו של השם השני ("עני ואביון")... כמה מהם ויחרו במשך הזמן על הוי"ו ונעשו לסמיכות רגילה. "גר-חושב".

א 1) הסבר, למה לא הסתפק רש"י בפירוש לפי פשוטו וראה לנחוצה להוסיף עוד את מדרש האגדה.

א 2) איז מש"ה ההוראות הניתנות "בשם עולם" מאימא למקומנו לפי דעת שד"ל

מאיזו לפי דעת ע.צ.מלמד?

א 3) חן דוגמא נוספת לצורה הנקראת "שנים שהם אחד" מהוך פרשת חיי שרה?

השאלות המסומנות א קשות והמסומנות א א קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי הבנתו.
שאלות וגם חשובות יש לשלוח לד"ר נחמה ליבוביץ, קריית-משה, ירושלים